

ПЕДАГОГІКА

© Резніченко Н.Ю.

УДК 614.25-34:521-67

ВИКЛАДАННЯ НОРМАТИВНИХ ЗАСАД РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОЇ ПРАКТИКИ НА КУРСАХ ТЕМАТИЧНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ЛІКАРІВ

Н.Ю.Резніченко

*Запорізький обласний шкірно-венерологічний клінічний диспансер***TEACHING THE REGULATORY FRAMEWORK FOR REGULATING MEDICAL PRACTICE IN POSTGRADUATE EDUCATION OF DOCTORS**

N.Yu.Reznichenko

Zaporizhzhya regional dermatovenerologic clinical dispensary

Ключові слова: юридичне регулювання, лікарська практика, освіта

Актуальність

В Україні існує чисельна розгалужена мережа закладів охорони здоров'я (державних, комунальних, відомчих, приватних, університетських), в якій тисячі лікарів щоденно надають медичну допомогу. Для покращення стану здоров'я населення щорічно розробляються та впроваджуються різноманітні діагностичні та лікувальні заходи. Попит на різні медичні послуги постійно збільшується, проте зростає і вимогливість споживачів до якості їх надання та кваліфікованості осіб, які їх проводять. На жаль, розповсюдженим на теперішній час явищем є надання медичних послуг особами, які не мають відповідної медичної освіти; невідповідність медичних призначень діючим протоколам діагностики та лікування; ненадання належної уваги юридично-нормативній документації у рутинній медичній практиці (наприклад, інформованим згодам на проведення лікування, хірургічних процедур, косметологічних манупуляцій та ін.); низька обізнаність медичного персоналу щодо чинних нормативно-правових докумен-

тів, що стосуються охорони здоров'я, медичної діяльності, проведення клінічних випробувань. Ці фактори досить часто є підґрунтям для виникнення правових випадків. Для їх уникнення особи, які займаються медичною діяльністю, повинні, по-перше, мати відповідну освіту, а, по-друге, знати свої юридичні права та обов'язки. Тому викладання основ юридичного та етичного регулювання лікарської практики стає однією з першочергових задач у процесі післядипломної освіти лікарів незалежно від їх спеціалізації та кваліфікації. Під час післядипломної освіти має проводитись поглиблений аналіз юридичного та етичного регулювання лікарської діяльності та проведення наукових медичних досліджень.

Мета роботи

Встановити основні юридичні та етичні документи для викладання в процесі післядипломної освіти лікарів на курсах тематичного удосконалення.

Матеріали та методи

При викладанні юридичних основ практичної медичної діяльності потрібно базуватись на законах України, міжнародних договорах, деклараціях, наказах Міністерства охорони здоров'я України та ін-

ших правових документах, що стосуються охорони здоров'я або з якими повсякденно можуть мати справу як лікарі, так і пацієнти: Конституція України; Цивільний кодекс України; Кодекс законів про працю України; Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»; Закон України «Про охорону дитинства»; Конвенція ООН про права дитини; Двадцять принципів організації охорони здоров'я для будь-якої національної системи охорони здоров'я, прийняті 17-ою Всесвітньою медичною асамблеєю; Женевська декларація, прийнята 2-ою Генеральною асамблеєю ВМА; Клятва лікаря; Клятва Гіппократа; Етичний Кодекс лікаря України; Міжнародний Кодекс медичної етики; Декларація про незалежність і професійну свободу лікаря (провізора); Лісабонська декларація стосовно прав пацієнта; Кодекс України про адміністративні правопорушення; Кримінальний кодекс України; Сімейний Кодекс України; Закон України «Про захист прав споживачів»; Закон України «Про звернення громадян», Рішення Конституційного Суду України.

Результати та обговорення

Найвищу юридичну силу має Конституція України, отже саме її положення першочергово повинні розглядатись у якості правової основи медичної діяльності. Велика увага має приділятися статтям, що формують засади охорони здоров'я: стаття 3, зміст якої говорить про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [9]. Таким чином, спрямованість діяльності держави має визначати гарантії прав і свобод людини, це є головним обов'язком держави і держава відповідає перед людиною за свою діяльність [9]; стаття 49, зміст якої розкриває право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. При цьому держава має створювати умови для ефективного і доступного для громадян медичного обслуговування, безоплатного надання медичної допомоги у державних і комунальних закладах охорони здоров'я. Важливим постулатом цієї статті є те, що існуюча мережа державних і

комунальних закладів охорони здоров'я не може бути скорочена; крім того, держава має сприяти розвиткові лікувальних закладів усіх форм власності [9].

Слід пам'ятати про існування Рішення Конституційного суду України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України - «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно». Це означає, що «медична допомога надається всім громадянам незалежно від її обсягу та без попереднього, поточного або наступного їх розрахунку за надання такої допомоги» [11]. Важливими в практичній діяльності є статті Конституції України, що присвячені умовам та оплаті праці, соціальному захисту: стаття 43 про право кожного на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом; стаття 46 про право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з належних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [9]. При розгляді окремих статей Цивільного кодексу пильна увага повинна приділятися підставам виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема: договорам та іншим правочинам, завданню майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі. Так, стаття 22 говорить про відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; стаття 23 присвячена відшкодуванню моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Крім того, в межах Цивільного кодексу розглядається право на медичну допомогу, право на інформацію про стан свого здоров'я, право на таємницю про стан здоров'я – це статті 284, 285, 286. Потрібно обов'язково зупинитись на положеннях глави 63, в якій викладені положення щодо надання послуг. До них відносяться: договір про надання послуг (стаття 901), виконання договору про надання послуг (стаття 902), плата за договором про надання послуг (стаття 903), відшкодування виконавцеві

фактичних витрат за договором про безоплатне надання послуг (стаття 904), строк договору про надання послуг (стаття 905), відповідальність виконавця за порушення договору про надання послуг (стаття 906), розірвання договору про надання послуг (стаття 907) [13]. Велике значення в правовій підготовці будь-якого спеціаліста має Кодекс законів про працю України, оскільки він регулює трудові відносини всіх працівників, сприяючи зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості роботи і встановлює високий рівень умов праці, всемірну охорону трудових прав працівників. Основними положеннями Кодексу законів про працю України є [6]: основні трудові права працівників (стаття 2), регулювання трудових відносин (стаття 3), законодавство про працю (стаття 4), гарантії забезпечення права громадян на працю (стаття 5-1), недійсність умов договорів про працю, які погіршують становище працівників (стаття 9), додаткові порівняно з законодавством трудові і соціально-побутові пільги (стаття 9-1), трудовий договір (стаття 21), гарантії при укладенні, зміні та припиненні трудового договору (стаття 22), строки трудового договору (стаття 23), укладення трудового договору (стаття 24), випробування при прийнятті на роботу та його строки (стаття 26, 27), обов'язок працівника особисто виконувати доручену йому роботу (стаття 30), заборона вимагати виконання роботи, не обумовленої трудовим договором (стаття 31), переведення на іншу роботу (статті 32, 33, 34), підстави припинення трудового договору (стаття 36, 38, 39, 40, 41, 43, 45), вихідна допомога (стаття 44), відсторонення від роботи (стаття 46), обов'язок власника або уповноваженого ним органу провести розрахунок з працівником і видати йому трудову книжку (стаття 47), норма тривалості робочого часу, скорочена тривалість робочого часу, п'ятиденний і шестиденний робочий тиждень та тривалість щоденної роботи, тривалість роботи напередодні святкових, неробочих і вихідних днів, неповний робочий час (статті 50, 51, 52, 53, 56), перерва для відпочинку і харчування (стаття 66),

вихідні дні (стаття 67), щорічні відпустки та її тривалість (стаття 74, 75), відпустки у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною; приєднання щорічної відпустки до відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами; порядок надання відпустки для догляду за дитиною і зарахування її до стажу роботи; відпустки жінкам, які усиновили дітей; додаткова відпустка працівникам, які мають дітей; гарантії при прийнятті на роботу і заборона звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей (стаття 179, 180, 181, 182, 182-1, 183). При вивченні юридичних основ медичної діяльності найважливіше значення має Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», який визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні, регулює суспільні відносини у цій галузі з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності і довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я, попередження і зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості. Слід ретельно розглянути наступні положення даного Закону України: загальні положення Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», до яких відносяться поняття і терміни, що вживаються в Законі, (стаття 3) та основні принципи охорони здоров'я (статті 4, 5); права та обов'язки громадян у галузі охорони здоров'я – право на охорону здоров'я, його гарантії, державний захист, обмеження, пов'язані із станом їх здоров'я (статті 6, 7, 8, 9); обов'язок піклуватися про своє здоров'я та здоров'я дітей, не шкодити здоров'ю інших громадян, проходити профілактичні медичні огляди і робити щеплення, подавати невідкладну допомогу іншим громадянам, які знаходяться у загрозовому для життя і здоров'я стані та ін. (стаття 10); правові основи лікувально-профілактичної допомоги – поняття про лікуючого лікаря (стаття 34); вибір лікаря і лікувального закладу (стаття 38); можливість направлення хворих на лікування за кордон (стаття 36); подання медичної до-

помоги в невідкладних та екстремальних ситуаціях і в критичному для життя стані (статті 37, 52); обов'язок надання медичної інформації (стаття 39) та збереження лікарської таємниці (стаття 40); загальні умови медичного втручання (стаття 42); згода на медичне втручання (стаття 43); застосування методів профілактики, діагностики, лікування і лікарських засобів (стаття 44) [1]. Важливу роль у формуванні правового світогляду лікаря відіграє вивчення Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України. Серед найзначніших положень Кодексу України про адміністративні правопорушення слід відзначити правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення, яким присвячена п'ята глава. Так, стаття 42 говорить про порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм, а статті 45 та 46 – про ухилення від обстеження і профілактичного лікування осіб, хворих на венеричну хворобу, та умисне приховування джерела зараження венеричною хворобою, порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові. Стаття 46-2 встановлює відповідальність за порушення встановлених законодавством вимог щодо заняття народною медициною (цілительством). Порушення обмежень, встановлених для медичних і фармацевтичних працівників під час здійснення ними професійної діяльності, роз'яснюються у статті 44. Медичних працівників, які займаються науковою діяльністю та виданням авторської медичної літератури, має зацікавити стаття 51-2 про порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності [7]. Серед положень Кримінального кодексу України, які мають розглядатися медичними працівниками, слід зупинитися на статтях 130, 131, 132 (зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби), статті 133 (зараження венеричною хворобою),

статтях 135, 136, 139 (залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, ненадання допомоги хворому медичним працівником), статті 138 (незаконна лікарська діяльність), статті 140 (неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником), статті 141 (порушення прав пацієнта), статті 142 (незаконне проведення дослідів над людиною), статті 145 (незаконне розголошення лікарської таємниці), статті 325 (порушення правил боротьби з епідеміями), статті 326 (порушення правил поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами) [10]. Закон України про лікарські засоби розглядає надзвичайно важливі аспекти медичної діяльності, серед яких клінічні випробування лікарських засобів і захист прав пацієнта (добровольця) [4]. Зацікавленість медичних працівників має викликати також Сімейний кодекс України, який визначає не лише засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя, але й зміст особистих прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів. Стаття 6 окреслює правовий статус дитини; стаття 30 - взаємну обізнаність наречених про стан здоров'я, створення державою умов для медичного обстеження наречених, порядок його здійснення; стаття 141 - рівність прав та обов'язків батьків щодо дитини; стаття 142 - рівність прав та обов'язків дітей щодо батьків; стаття 143 - обов'язок батьків забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я; стаття 243 - поняття опіки та піклування над дітьми [12]. Визначення термінів дитина та дитинство (важливих перш за все у роботі медичного персоналу педіатричного профілю) надається у Законі України "Про охорону дитинства". Даним Законом України роз'яснюються поняття "дитина-сирота", "діти, позбавлені батьківського піклування", "дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів", "дитина-інвалід", "неповна сім'я", "багатодітна сім'я" та ін. Також у Законі встановлені основні принципи охо-

рони дитинства, право кожної дитини на життя та охорону здоров'я, права, обов'язки та відповідальність батьків за виховання та розвиток дитини. Статті 13 і 29 розглядають державну допомогу сім'ям з дітьми і дітям, ураженим ВІЛ-інфекцією та іншими невиліковними і тяжкими хворобами [5]. Права дитини, крім того, захищені Конвенцією ООН про права дитини, яка набула чинності для України у 1991 році. Згідно даної Конвенції, держави-сторони забезпечують, щоб відповідальні за піклування про дітей установи, служби та органи відповідали нормам, встановленим компетентними органами (зокрема в галузі безпеки й охорони здоров'я). Конвенцією встановлено, що кожна дитина має невід'ємне право на життя, а держави-сторони максимально забезпечують виживання та здоровий розвиток дитини; проводять заходи щодо захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, недостатнього піклування та недбалого поводження з боку батьків і законних опікунів; сприяють забезпеченню особливих потреб неповноцінної дитини, домагаються здійснення права дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб; вживають заходів щодо надання матерям належних послуг з охорони здоров'я у допологовий і післяпологовий періоди [8]. Під час роботи, перш за все у приватній сфері між лікарем і його клієнтами виникають відносини, які юридичною мовою називаються відносинами між споживачами товарів, робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності, що регулюються Законом України «Про захист прав споживачів». А отже, медичним працівникам приватних лікувально-профілактичних закладів потрібно знати основні положення цього закону: права споживача у разі порушення умов договору про виконання робіт (надання послуг) (стаття 10), порушення прав споживачів (стаття 21) [2]. Питання практичної реалізації захисту наданих громадянам прав крім того регулюється

Законом України «Про звернення громадян», серед основних статей якого потрібно зупинитися на статтях 5, 7, 8 (вимоги до звернення), статтях 14, 15, 16 (розгляд пропозицій, заяв, скарг громадян), статті 18 (права громадянина при розгляді заяви чи скарги), статті 20 (термін розгляду звернень громадян) [3].

Окрім законів України для формування правового світогляду лікаря велике значення мають: Дванадцять принципів організації охорони здоров'я для будь-якої національної системи охорони здоров'я, прийняті 17-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Нью-Йорк, США, жовтень 1963 р. з внесеними поправками 35-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Венеція, Італія, жовтень 1983 р.; Міжнародний Кодекс медичної етики, прийнятий 3-ою Генеральною асамблеєю ВМА, Лондон, Англія, жовтень 1949 р., з внесеними доповненнями 22-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Сідней, Австралія, серпень 1968 р., 33-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Венеція, Італія, жовтень 1983р.; Етичний кодекс лікаря України, прийнятий та підписаний на Всеукраїнському з'їзді лікарських організацій та X з'їзді Всеукраїнського лікарського товариства в м. Євпаторії 27 вересня 2009 року; Лісабонська декларація стосовно прав пацієнта, прийнята 34-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Лісабон, Португалія, вересень/жовтень 1981 р.) та ін. регулюючі документи.

Висновки

Розгляд основних нормативно-правових документів, що стосуються медичної практики, сприятиме формуванню кваліфікованого спеціаліста зі знанням правового підґрунтя своєї роботи, своїх прав та обов'язків, вмінням вирішувати основні юридичні питання, що виникають не лише між лікарем і пацієнтом, але й роботодавцем і працівником (наприклад, власником приватної медичної клініки та його працівниками) і, таким чином, надасть можливість юридично грамотно захистити себе під час можливого виникнення правових випадків.

Список літератури

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ (Редакція станом на 01.01.2016).
2. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-ХІІ (Редакція станом на 03.09.2015).
3. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р. № 394/96 (Редакція станом на 01.01.2016).
4. Закон України "Про лікарські засоби" від 04.04.1996 № 124/96-ВР (Редакція станом на 19.06.2016).
5. Закон України "Про охорону дитинства" від 26.04.2001 № 2402-ІІІ (Редакція станом на 21.02.2016).
6. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-ВІІІ із змінами і доповненнями, внесеними законами України (Редакція станом на 12.06.2016).
7. Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х (Редакція станом на 27.07.2016).
8. Конвенція ООН про права дитини, ратифікована Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91.
9. Конституція України із змінами, внесеними Законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-ІV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII, від 21 лютого 2014 року № 742-VII.
10. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ із змінами і доповненнями, внесеними законами України (Редакція станом на 15.03.2016).
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України "у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно" (справа про безоплатну медичну допомогу) № 10 рп / 2002 від 29 травня 2002 року.
12. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-ІІІ із змінами і доповненнями, внесеними законами України (Редакція станом на 08.06.2016).
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-ІV із змінами і доповненнями, внесеними законами України (Редакція станом на 18.02.2016).

РЕЗЮМЕ**ВИКЛАДАННЯ НОРМАТИВНИХ ЗАСАД РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОЇ ПРАКТИКИ НА КУРСАХ ТЕМАТИЧНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ЛІКАРІВ**

Н.Ю.Резніченко

Запорізький обласний шкірно-венерологічний клінічний диспансер

Мета роботи. Встановити основні юридичні та етичні документи для викладання в процесі післядипломної освіти лікарів на курсах тематичного удосконалення.

Матеріали та методи. При викладанні юридичних основ практичної медичної діяльності потрібно базуватись на законах України, міжнародних договорах, деклараціях, наказах Міністерства охорони здоров'я України та інших правових документах, що стосуються охорони здоров'я або з якими повсякденно можуть мати справу як лікарі, так і пацієнти.

Результати та обговорення. У статті наведені принципи викладання основ юридичного та етичного регулювання медичної практики в процесі післядипломної освіти лікарів. Викладені нормативно-правові документи, які повинні розглядатись під час вивчення юридичних основ медичної діяльності.

Висновки. Розгляд основних нормативно-правових документів сприятиме формуванню кваліфікованого спеціаліста зі знанням правового підґрунтя своєї роботи, своїх прав та

обов'язків, вмінням вирішувати основні юридичні питання, що виникають не лише між лікарем і пацієнтом, але й роботодавцем і працівником і, таким чином, надасть можливість юридично грамотно захистити себе під час можливого виникнення правових випадків.

РЕЗЮМЕ

ПРЕПОДАВАНИЕ НОРМАТИВНЫХ ОСНОВ РЕГУЛИРОВАНИЯ МЕДИЦИНСКОЙ ПРАКТИКИ В ПРОЦЕССЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ВРАЧЕЙ

Н.Ю.Резниченко

Запорожский областной кожно-венерологический клинический диспансер

Цель работы. Установить юридические и этические документы для преподавания в процессе последипломного образования врачей на курсах тематического усовершенствования.

Материалы и методы. При преподавании юридических основ практической медицинской деятельности нужно базироваться на законах Украины, международных договорах, декларациях, приказах Министерства здравоохранения Украины и других правовых документах, касающихся охраны здоровья или с которыми ежедневно могут иметь дело врачи и пациенты.

Результаты и обсуждение. В статье приведены принципы преподавания основ юридического и этического регулирования медицинской практики в процессе последипломного образования врачей. Указаны нормативно-правовые документы, которые должны рассматриваться во время изучения юридических основ медицинской деятельности.

Выводы. Рассмотрение основных нормативно-правовых документов будет способствовать формированию квалифицированного специалиста со знанием правовой основы своей работы, своих прав и обязанностей, умением решать основные юридические вопросы, возникающие не только между врачом и пациентом, но и работодателем и работником и, таким образом предоставит возможность юридически грамотно защитить себя во время возможного возникновения правовых случаев.

SUMMARY

TEACHING THE REGULATORY FRAMEWORK FOR REGULATING MEDICAL PRACTICE IN POSTGRADUATE EDUCATION OF DOCTORS

N.Yu.Reznichenko

Zaporizhzhya regional dermatovenerologic clinical dispensary

Objective. To establish the basic legal and ethical documents for teaching in the process of postgraduate medical education in courses of thematic improvement.

Materials and methods. When teaching legal foundations of practical medical activity should be based on the laws of Ukraine, international treaties, declarations, orders of the ministries of health of Ukraine and other legal instruments concerning the protection of health or with whom on a daily basis can deal both practitioners and patients.

Results and discussion. In the article the principles of teaching the basics of legal and ethical regulation of medical practice in postgraduate education of doctors. Lay out-no legal documents that need razglyadish during the study of the legal foundations of medical activities.

Conclusions. Review of key legal documents will facilitate the formation of the kwa-lphmodule specialist with knowledge of legal foundations of their work, their rights and responsibilities, ability to solve basic legal issues arising not only between and patient, but also the employer and the employee and, thus, will provide an opportunity for Jura-periodically to properly protect themselves during a possible occurrence of legal cases.